

Ii Simo 2017

Vt:n 4 ohituskaistojen arkeologinen inventointi välillä Kuivaniemi - Simo

Entinen 4-tie Hirsikankaalla.

Jaana Itäpalo ja Hans-Peter Schulz 5.9.2017

KESKI-POHJANMAAN ARKEOLOGIAPALVELU

Tiivistelmä

Keski-Pohjanmaan Arkeologiapalvelu suoritti arkeologisen inventoinnin Simossa ja lissä valtatie 4 ohituskaistojen suunnitelma-alueilla. Maastotyön suorittivat FM Jaana Itäpalo ja MA/FM ja Hans-Peter Schulz 24.8.2017 1,5 kenttätöypäivän aikana. Työn tilaajat ovat WSP Finland ja Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus.

Pohjois-Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus on käynnistänyt tie- ja rakennussuunnitelman laatimisen valtatie 4 ohituskaistaparin rakentamiseksi välille Kuivaniemi-Simo. Suunnittelualueen valtatieosuus on 7,5 km ja liittymiä on noin 5 km. Ennen inventointia suunnittelualueiden läheisyydestä ei ollut tiedossa arkeologisia kohteita. Lähin muinaisjäännös sijaitsee n. 600 metrin etäisyydellä Korkiamaalla, missä on havaittu rakkakuoppia. Pohjanmaan rantatien linjaus kulkee suunnittelualueiden lähistöllä Kuivaniemellä Onkalonperäntiellä.

Inventoinnissa löytyi yksi kohde, missä on kolme kellarin pohjaa ja yksi kuoppajäännös. Pohjoisrannantien ja Viinamäentien pohjoispuolelta löytyneet kellareiden perustukset ja kuoppajäännös sijaitsevat 10-60 metrin etäisyydellä suunnitelluista liittymistä ja ne tulisivat todennäköisesti tai ehkä tuhoutumaan liittymien rakentamisessa. Kysymyksessä ovat lähihistoriaan ajoittuvat kohteet, ja niille ei ehdoteta suojavyöhykettä.

Kuivaniemen Onkalonperäntiellä kulkevan 1700-luvun rantatien linjauksesta on hieman yli 100 m suunniteltu uuteen tieliittymään, ja sen toteuttamisella suunnitellusti ei olisi vaikutusta tielinjaukseen.

Kirjallisuustietojen ja historiallisten karttojen perusteella kohdealueilla ei sijaitse autioituneita asutushistoriallisia kohteita tai elinkeinoihin liittyviä pois käytöstä jääneitä rakenteita, joilla ikää olisi yli 100 vuotta.

Sisällysluettelo

	S.
1. Perustiedot.....	3
2. Lähtökohdat ja menetelmät.....	3
2.1. Tutkimushistoria.....	4
2.2. Menetelmät.....	4
3. Geologia, topografia ja maisema.....	5
3.1. Maastokuvaukset ja valokuvat.....	7
4. Alueen maankäytön historiaa.....	12
5. Tulokset.....	16
6. Kohdehakemisto.....	16
7. Kohdetiedot.....	17
8. Aineistoluettelo.....	19

1. Perustiedot

Selvitysalue: Valtatien 4 ohituskaistaparin suunnittelualueet välille Kuivaniemi-Simo, yhteensä n. 12,5 km

Tilaja: Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus ja WSP Finland

Hankeomistaja: Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus

Laji: osainventointi

Kenttätyöaika: 24.8.2017, 1,5 kenttätyöpäivää

Karttanumerot: TM35-lehtijako MML S4322L, S4321R, S4321L (mk 1:20000)

vanha yleislehtijako MML, 253406, 254301, 254304 (mk 1:20000)

Korkeus: n. 12,5-30 m mpy

Koordinaattijärjestelmä: ETRS-TM35 FIN -tasokoordinaatisto

Kopio raportista: Museoviraston arkisto (digitaalinen ja paperikopio), Pohjois-Pohjanmaan museo (digitaalinen kopio)

Aiemmat löydöt: -

Aiemmat tutkimukset: -

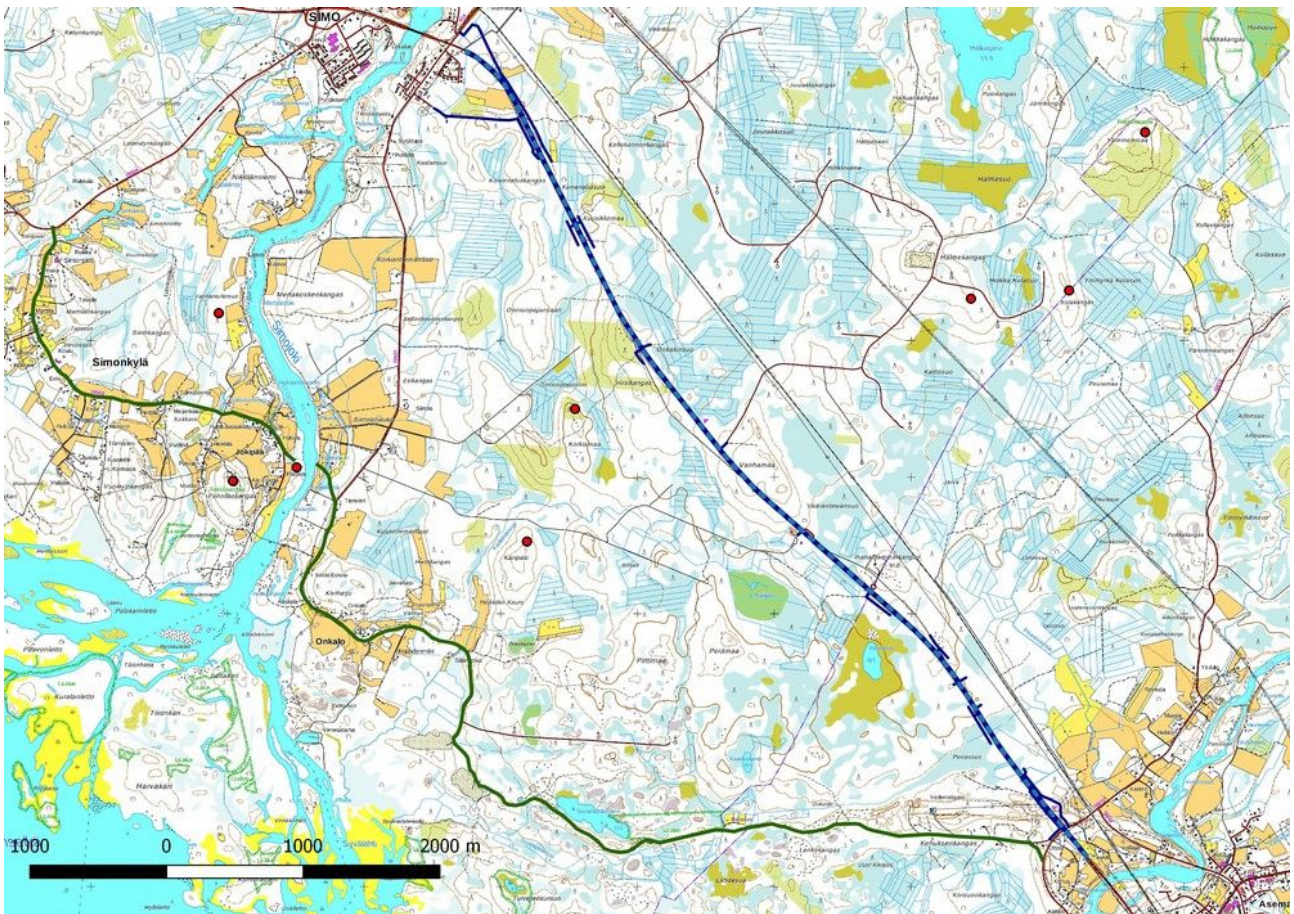

Suunnittelualue sinisenä viivana. Taustakartta Mml 2017.

2. Lähtökohdat ja menetelmät

Pohjois-Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus on käynnistänyt tie- ja rakennussuunnitelman laatimisen valtatie 4 ohituskaistaparin rakentamiseksi välille Kuivaniemi-Simo. Tarkoituksena on parantaa valtatien liikenteen sujuvuutta ja liikenneturvallisuutta. Museovirasto on esittänyt, että alueella tehdään arkeologinen inventointi. Tiesuunnitelma-alueella ja sen lähistöllä tehtiin myöhäiskesällä 2017 arkeologinen maastoinventointi.

Valtatieosuus on 7,5 km ja tieliittymiä noin 5 km. Ennen inventointia suunnittelualueiden välittömästä läheisyydestä ei ollut tiedossa arkeologisia kohteita. Lähin muinaisjäännös sijaitsee n. 600 metrin etäisyydellä Korkiamäellä, missä on havaittu rakkakuoppia. Pohjanmaan rantatien linjaus kulkee Kuivaniemellä Onkalonperäntiellä n. 100 metrin etäisyydellä lähimmistä suunnittelualueista.

Vt:n 4 suunnittelualueet sinisenä viivana, sen länsipuolella historiallinen 1700-luvun liikenteen pääväylän rannatien linjaus tummanvihreänä viivana. Tunnetut muinaisjäännökset ja kulttuuriperintökohteet punaisina ympyröinä.

2.1. Tutkimushistoria

Simossa on suoritettu koko kuntaa koskeva inventointi vuonna 1991 (Juha Lauren, Museovirasto). Iin muinaisjäännökset on inventoitu 1998 (Mika Sarkkinen, Pohjois-Pohjanmaan liitto). Kuivaniemen alueella on tehty inventointi 1992 (Markku Mäki vuoti). Vuonna 2006 inventoitiin Pohjanmaan rantatie Lapin läänissä ja Pohjois-Pohjanmaalla (Maria Suvanto Lapissa ja Aimo Kehusmaa, Pohjois-Pohjanmaalla, Lapin ja Pohjois-Pohjanmaan tiepiirit). Vuoden 2012 Onkalon tuulivoimapuistoinventoinnin yhteydessä on inventoitu pieni osa Hirsikankaasta, joka sijaitsee tiesuunnitelma-alueella (Kalle Luoto, Jouko Pukkila ja Tapani Rostedt, Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto).

2.2. Menetelmät

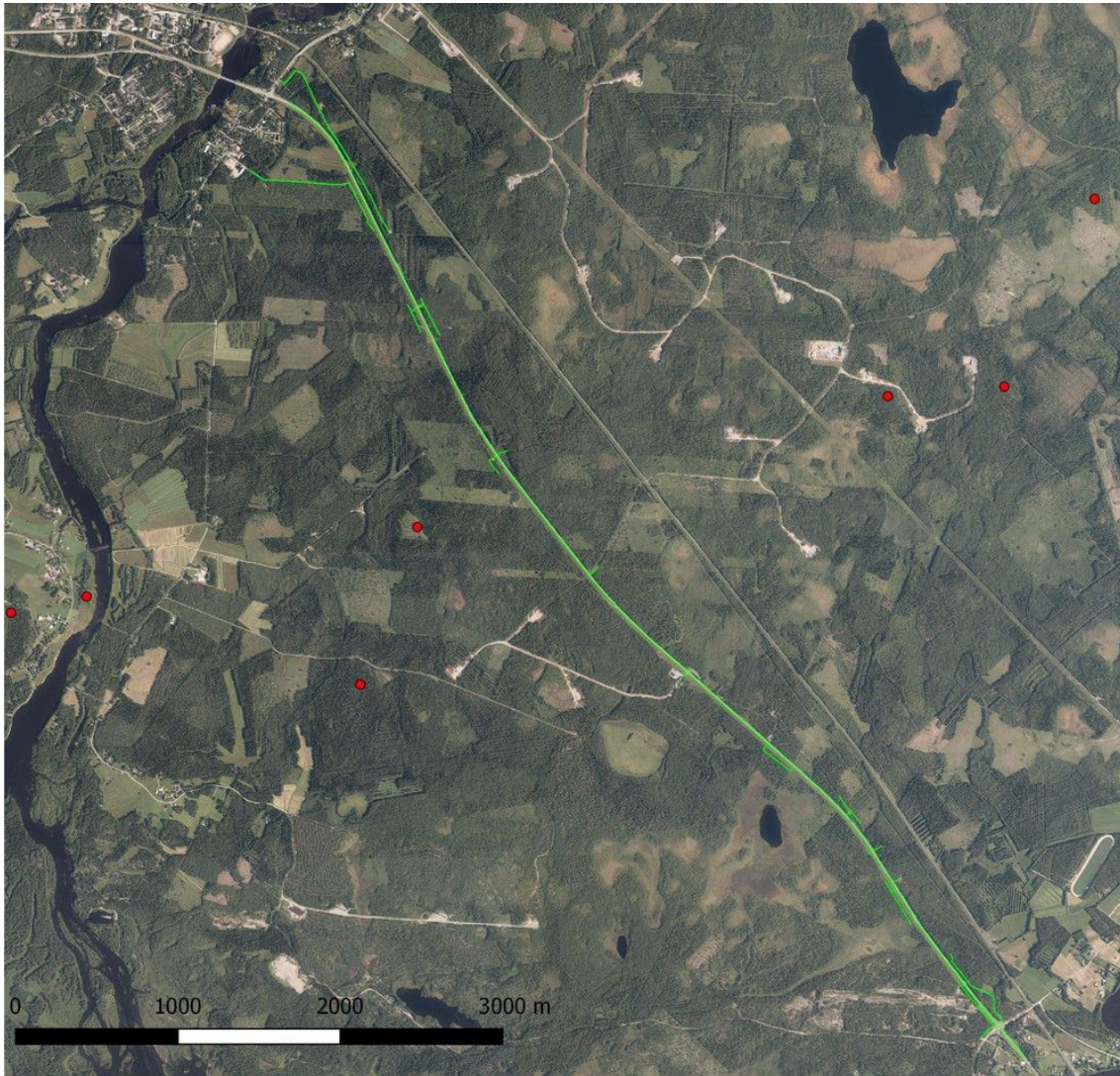
Maastoinventointi perustui esiselvitykseen, alueella ja lähistöllä tehtyjen aiempien arkeologisten selvitysten tuloksiin, Museoviraston ylläpitämään digitaaliseen tietokantaan, maaperäkartoihin, ortoilmakuviin, korkeusmalliin ja laserkeilausaineistoon. Historiallisten karttojen ja kirjallisuuden avulla selvitettiin voiko alueella olla vanhempia arkeologisia asutusjäänteitä ja millä tavoin aluetta on käytetty elinkeinojen harjoittamiseen. Kuivaniemen aluetta kuvaavat vanhimmat tarkemmat kartat ovat maakirjakarttoja vuodelta 1648 ja Simon suunnitelma-alueelta vuodelta 1736-1739. Lähihistorian maankäytön vaikutuksia maisemaan ja mahdollisiin muinaisjäännöksiin arvioitiin maastohavainnoinnin lisäksi mm. vuosien 1954 ja 1961 peruskarttojen avulla.

Esihistoriallisten kohteiden etsiminen painottui hiekkaa oleville alueille. Maannosta tarkastettiin ojien leikkauksista, muista rikkoutuneista maan pinnan kohdista ja tehtiin lapionpistoja. Muinaisjäännösten sijainnin kannalta potentiaalisia rakkamaisia alueita on vain pienialaisesti selvitysalueen keskivaiheilla Ihanalammesta n. 500 itään. Toinen potentiaalisempi karkeaa maaperää oleva alue Hirsikankaalla on muokattua, tien reunoilla erittäin voimakkaasti. Alkuperäisten maakerrosten tuhoutumisen vuoksi tämän ja kohdealueella yleise-

nä esiintyvien vastaavien alueiden arkeologinen informaatioarvo oli vähäinen. Karkeat kivikot inventointiin yleispiirteisimmän.

Tarkastukset ulotettiin n. 100 metrin etäisyydelle suunnittelualueista, korkeimmat hiekka-alueet katsottiin laajemmin. Havaituista kohteista otettiin valokuvia, kirjattiin maasto- ja maisemaselvityksiä sekä mahdolliset taustatiedot. Sijainti mitattiin gps-paikantimella, jonka tarkkuus on n. +/- 3-6 m. Paikkatietohallintaan käytettiin QGis 2.8. -ohjelmaa.

3. Geologia, topografia ja maisema

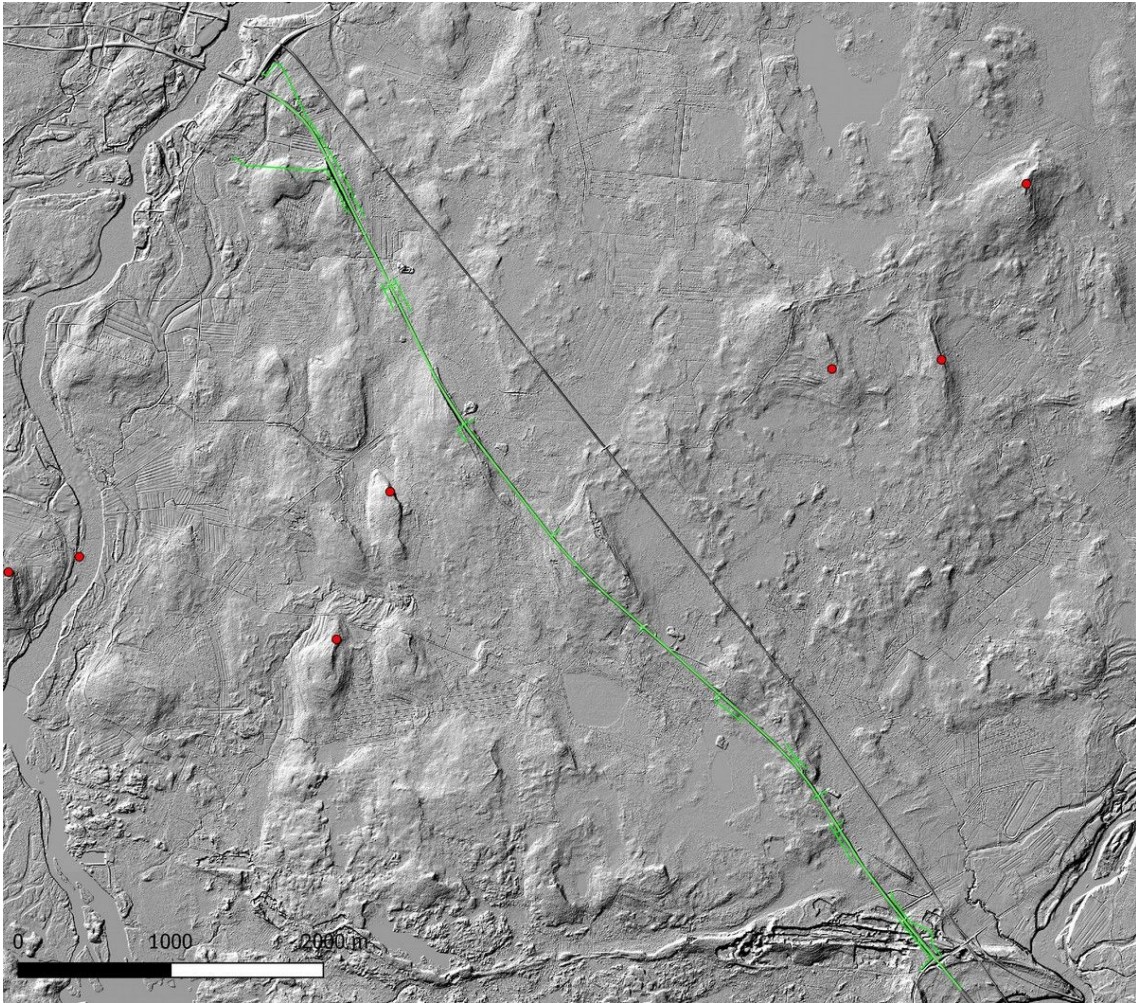

Suunnittelualueet vihreänä viivana ortokuvalla, tausta-aineisto MML 8/2017.

Suunnittelualueet sijaitsevat nykyisen Vt:n 4 kohdalla ja sen vieressä. Vt 4 ei tee suurempia mutkia. Alueella vuorottelevat kumpuilevat moreenikankaat, matalat paikoin hyvin kivikkoiset moreenimäet sekä tasaiset ojitetut rämeet sekä suot. Maaperä on pääosin karkeusasteeltaan vaihtelevaa moreenia, hiekkamoreenia ja turvetta, kalliisia alueita on joitakin. Santamäen harjumuodostuma (ei esiinny nykyisellä kartalla tällä nimellä) Kuivajoen luoteispuolella on suureksi osaksi tuhoutunut maanotossa. Pohjoisessa karkeaa hiekkaa oleva vyöhyke esiintyy Hirsikankaalla, aivan pohjoisosassa pienellä alueella maaperä on hiesua. Valtapuuna esiintyy kuusi siellä, missä vanhempaa metsää on säilynyt. Alue on asumaton lukuun ottamatta lähistön Simojen ja Kuivajoen ranta-asutusalueita. Pohjoisosassa on muutamia peltoja. Alueella ei ole tai ole ollut vesistö-

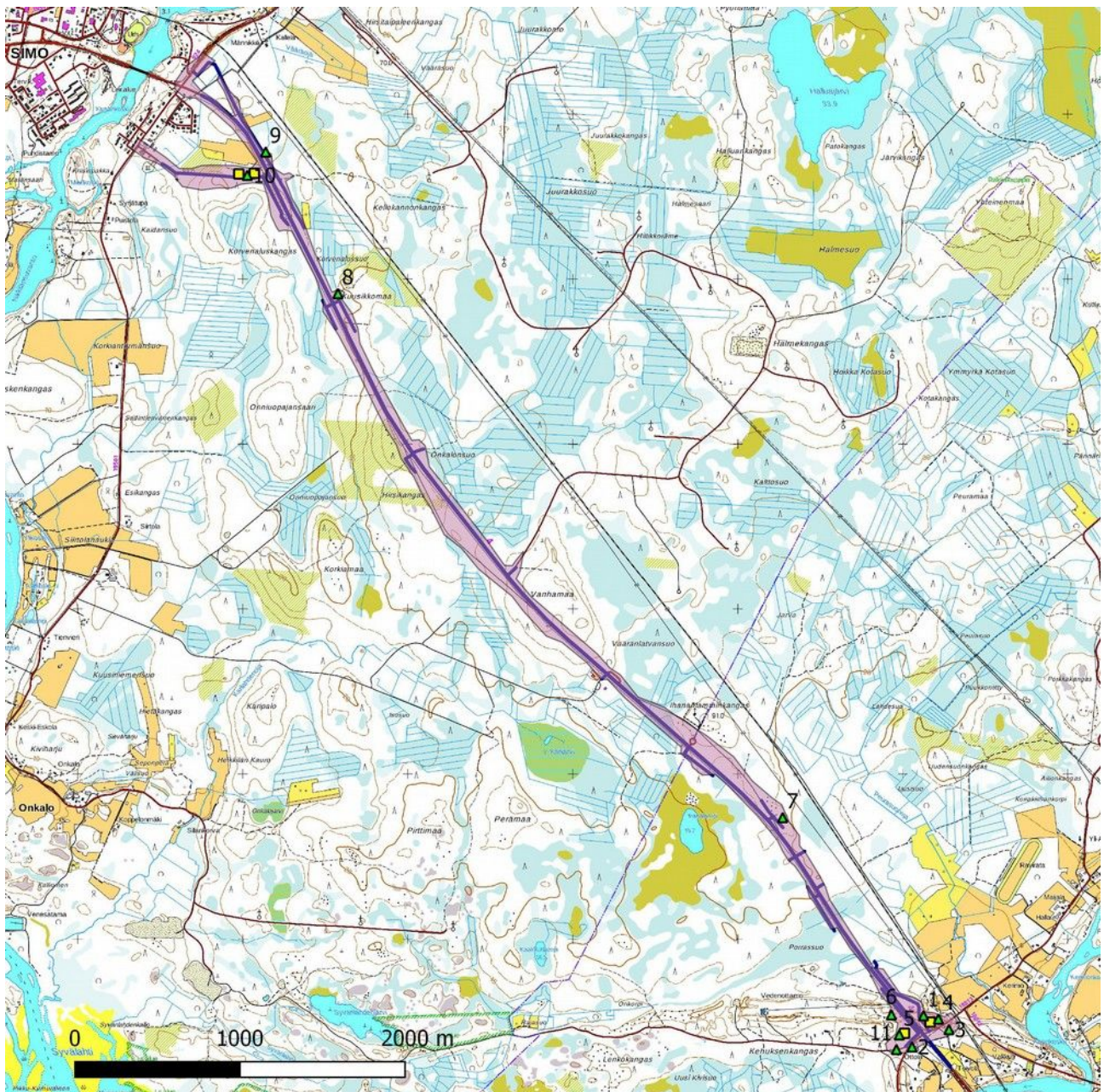
jä. Alueen eteläosassa sijaitsee turverantainen Ihanalampi n. 250 metrin etäisyydellä, sen luoteispuolella ollut Karijärvi on laskettu.

Suunnittelualueet vihreänä viivana 2 m:n korkeusmalliin perustuvaa vinovalovarjosterasteria vasten, Mml (8/2017). tunnetut arkeologiset kohteet punaisena ympyränä, sijainnit museoviraston kulttuuriympäristön palveluikkunan mukaan.

3.1. Maastokuvaukset ja valokuvat

Inventoidut alueet violettina, valokuvauspaikat kolmiona, koekuopat neliönä, tiesuunnitelma-alueet sinisenä viivana.

Kuva 1. Harjumuodostumaa Viinamäentien pohjoispuolella, kuva kaakkoon.

Kuva 2. Ottolan talo Kuivajoen luoteispuolella, kuva kaakkoon.

Kuva 3. Harjumuodostuman säilynyttä reunaa Viinamäentien eteläpuolella, kuva koilliseen.

4. Soranotossa syntyneitä röykkiöitä Viinamäentien pohjoispuolella, kuva itään.

5. Rauta- ym. romua Pohjoisrannantien pohjoispuolella, kuva luoteeseen.

6. Santamäen laajoja sorakuoppia, kuva luoteeseen,

7. Metsäkoneen aiheuttama, erehdyttävästi rakkakuoppaa muistuttava kuopanne.

8. Alueelle tyypillisiä läpipääsemättömiä vesakoituneita talousmetsiä, kuva Kuusikkomaalta itään.

9. Tasaista soistuvaa kangasta alueen pohjoisosassa.

10. Hiekka-aluetta Korvenaluskankaalla.

11. 1700-luvun rantatien linjausta Onkalonperäntiellä, kuva länteen.

4. Alueen maankäytön historiaa

Esihistoriallinen aika

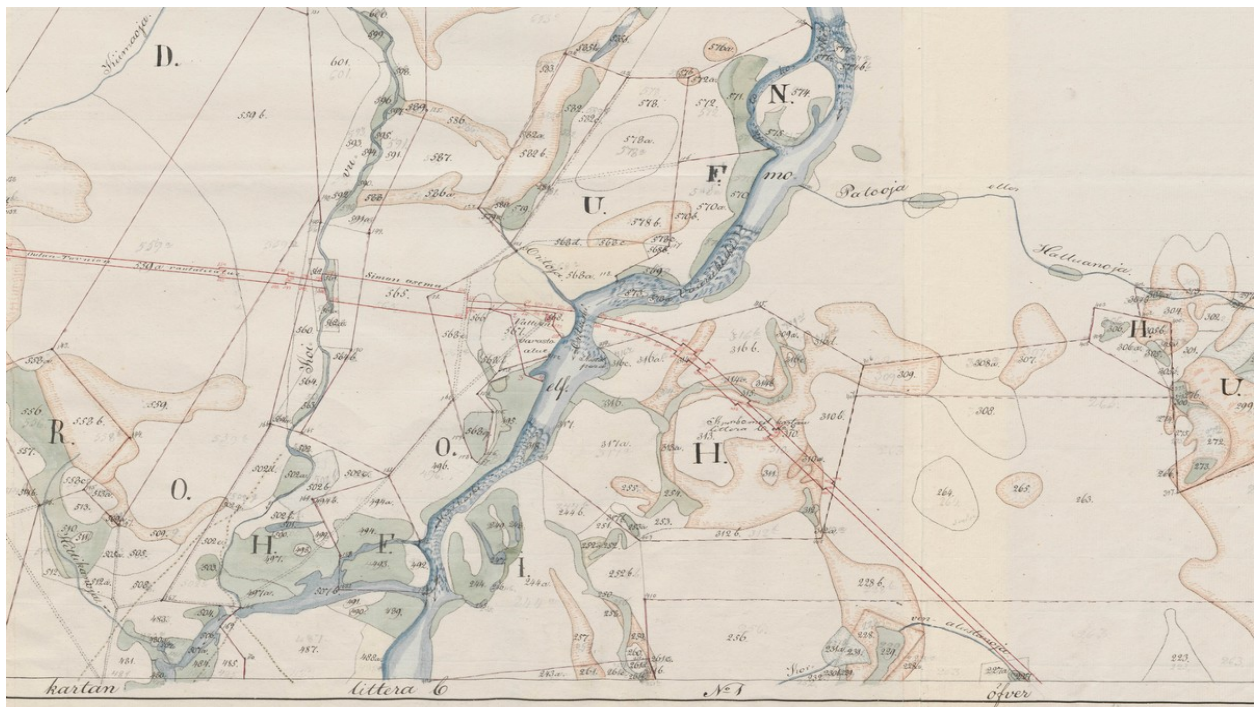
Alueen sijaintikorkeus 12,5-30 m mpy vastaa aikaa pronssikaudelta keskirautakaudelle n. 3000-1600 vuotta sitten. Lähimpänä n. 600 metrin etäisyydellä kohdealueista sijaitseva Korkiamaan röykkiö- ja rakkakuoppa-kohde on ollut tiedossa jo 1800-luvulla. Paikalla on tehty myöhemmissä inventoinnissa toisistaan poikkeavia tulkintoja. Asuinpaikkaindikaattoreita ei ole havaittu. Lähialueilta tunnetaan rauta-pronssikauden rantatasoilta useita muita esihistoriallisia rakkakuoppakohteita. Kohdealuetta korkeammilta korkeusvyöhykkeiltä tunnetaan runsaasti kivilautisia muinaisjäännöksiä Kuivajoen eteläpuolelta ja pohjoisempaa Simon puolelta.

Korkeussuhteiden ja maaperän perusteella esihistoriallisten kohteiden sijainnille potentiaalisinta aluetta ovat suunnitelma-alueen eteläosassa Kuivajoen pohjoispuolella oleva jäljellä oleva pieni osa harjumuodostumasta ja pohjoisessa Korvenaluskankaan karkeaa hiekkaa oleva pohjoisreuna.

Historiallinen aika

Varhaisiin kiinteä asutus levisi Kuivanniemen rannikkoseudulle todennäköisesti jo viimeistään 1300-luvulla. Asuttamisesta ei kuitenkaan ole tarkkoja tietoja, todennäköisesti asutus levisi viimeistään 1500-1600-luvuilla jokea ylöspäin. Simon vanhin asutus syntyi keskiajalla Simonkylään ja Simoniemelle (Simon kirja, s. 21-37 ja Pohjois-Pohjanmaan ja Lapin historia II. S. 106-107 ja 353). Kohdealuetta lähimmät kantatalot Kuivajoen varrella ovat Vakkuri ja Kauppi, Simon puolella Mikkilä (myöhempi Nikkilä). Itse kohdealue on ollut historiallisella ajalla asumaton nykyaikaan saakka. Isojakokartoille on merkitty joitakin niittyjä ja pitäjänkartoilla muutamia latoja, jotka sijaitsivat selvitysalueen lähistön nykyisten peltöjen kohdilla. Muita elinkeinoin viittaavia merkintöjä kartoilla ei ole.

1700-luvun Pohjanmaan rantatien linjaus kulkee lähellä suunnittelualueita vain Kuivanniemen Onkalonperäntiellä. Nykyistä valtatieta edeltänyt 4-tie on kulkenut pitkälti samalla kohdalla kuin nykyinen tie. Se on öljyso-rapäällästetty vuonna 1961. Tietä parannettiin 1970-luvulla, jolloin tehtiin uusi reitti Kemistä Kuivaniemeen (Myllylä Ismo, Liikenne ja tietoliikenneyhteydet, Simon kirja. 1986, s. 98 ja 100-101).

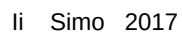
Ote vuonna 1830-1835 valmistuneesta uudistetusta isojaonkartasta nykyisen Simon keskustan ympäristöstä. Tiesuunnitelma-alueelle ei paikannu merkintöjä taloista, joitakin niittyjä on merkitty selvitysalueelle ja sen tuntumaan. Karttaan on päälle piirretty Pohjanmaan rautatierata, kartta Kansallisarkisto L19:4/10-22.

Maakirjakartta vuodelta 1736-1739 Simojoen kohdalta, nykyisessä Nikkilänniemessä oli Mikkilän (myöhemmin Nikkilä) talo, kartta Kansallisarkisto L19:4/1-9.

Ote vuoden 1648 maakirjakartasta Kuivajoen kohdalta, keskellä nykyinen Kehukseniva, missä Vt 4 ylittää joen, pohjoispuolella Vakkurin talo, alhaalla Kauppi, jonka kohdalla Pohjanmaan rantatie ylitti joen. Vakkurin pohjoispuolelle on merkitty vesimyllylaitoksia. Kartta: Kansallisarkisto MHA F 1 70.

[illegible]

Ote vuoden 1954 peruskartasta 254304. Vanha 4-tie kulki Simojoen ja Kuivajoen välillä suurimmaksi osaksi samalla kohdalla kuin nykyinen tie. Kartta, Maanmittauslaitos, <http://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/>

5. Tulokset

Inventoinnissa löytyi yksi kohde, missä on kolme kellarin pohjaa ja yksi kuoppajäännös. Pohjoisrannantien ja Viinamäentien pohjoispuolelta löytyneet kellareiden jäännökset ja kuoppajäännös sijaitsevat 10-60 metrin etäisyydellä suunnitelluista liittymistä ja ne tulisivat todennäköisesti tai ehkä tuhoutumaan liittymien rakentamisessa. Kysymyksessä ovat lähihistoriaan ajoittuvat kohteet, ja niille ei ehdoteta suojavyöhykettä.

Kuivaniemen Onkalonperäntiellä kulkevan 1700-luvun rantatien linjauksesta on hieman yli 100 m suunniteltuun uuteen tieliittymään, ja sen toteuttamisella suunnitellusti ei olisi vaikutusta vanhaan tielinjaan.

7.9.2017

Jaana Itäpalo

Hans-Peter Schulz

6. Kohdehakemisto

Kohde	sivu	tyyppi/ tyypin tarkenne	ajoitus	lkm.	status
Santamäki	17	maarakenteet/kellarit	moderni	4	m

Taulukko. Status: U uusi muinaisjäännöskohde/löytöpaikka, MJ tunnettu muinaisjäännöskohde, LP tunnettu löytöpaikka, K kulttuuriperintökohde, m muu inventointihavainto.

7. Kohdetiedot

Muu havainto

Santamäki

Rekisteritiedot		Paikkatiedot	
Mj-rekisteri	-	TM35-lehtijako	S4321R
Laji	Muu havainto	Vanha yleislehtijako	253406
Tyyppi	maarakenteet	Koordinaatit ETRS-TM35FIN	I 416147 P 7277525 I 416055 P 7277459 I 416037 P 7277413 I 416183 P 7277512
Tyypin tarkenne	kellarit	N2000	n. 17,5-20 m
Lukumäärä	4	laajuus	
Ajoitus yleinen	moderni	Koordinaattiselite	Rakenne 1, pohjoisin kellari
Ajoitustarkenne		Etäisyystieto	Kuivaniemen kirkosta n. 3,4 km pohjoiseen
Inventointilöydöt		Inventointimenetelmät	Pintahavainnointi, kairaus
Aiemmat tutkimukset			

Maastotiedot: lin Kuivajoen pohjoispuolella harjumuodostumalla valtatie 4 molemmilla puolilla, Pohjoisrantien ja Viinamäentien pohjoispuolelta. Paikalla kasvaa harvaa mäntymetsää. Ympärillä harjumuodostuma on hävinnyt maanotossa ja teiden rakentamisessa.

Kuvaus: Alueella on kaksi kellarinpohjaa valtatie 4 länsipuolella, tien itäpuolella on yksi kellarin pohja ja kuoppajäännös. Kellareiden pohjat ovat 2-4,5 m halkaisijoiltaan ja n. 50 cm syviä, soikahkon tai pitkulaisen muotoisia, reunoilla on selvästi erottuvaa vallia, lounaisimmassa kellarissa valli puuttuu yhdeltä sivulta, jokaisessa on sisäänkäyntiaukoksi tulkittava kohta. Kairauksessa ei todettu hiiltä tai huuhtoutumiskerrosta. Rakenne 4 on n. 5 x 4 metrin kokoinen neliön muotoinen kuoppa, syvyys n. 40 cm, reunoilla matalaa vallia, kairauksessa maannos todettiin sekoittuneeksi. Kuopan funktio ei varmuudella selvinnyt, mutta todennäköisimmin se on maanottokuoppa tai lähihistoriaan ajoittuva rakennuksen pohja. Kellareiden jäännökset tulkittiin alueen lähihistorian ja lähipeltojen viljelyyn liittyviksi.

Vaikutusten arviointi: rakenteet sijaitsevat 10-60 metrin etäisyydellä suunnitelluista liittymistä ja ne tulisivat todennäköisesti tai ehkä tuhoutumaan liittymien rakentamisessa. Kysymyksessä ovat lähihistoriaan ajoittuvat kohteet. Suojavyöhykettä ei ehdoteta.

Rakenne 1 kellarin pohja 1 kaakkoon.

Rakenne 2 kellarin pohja 2 lounaaseen.

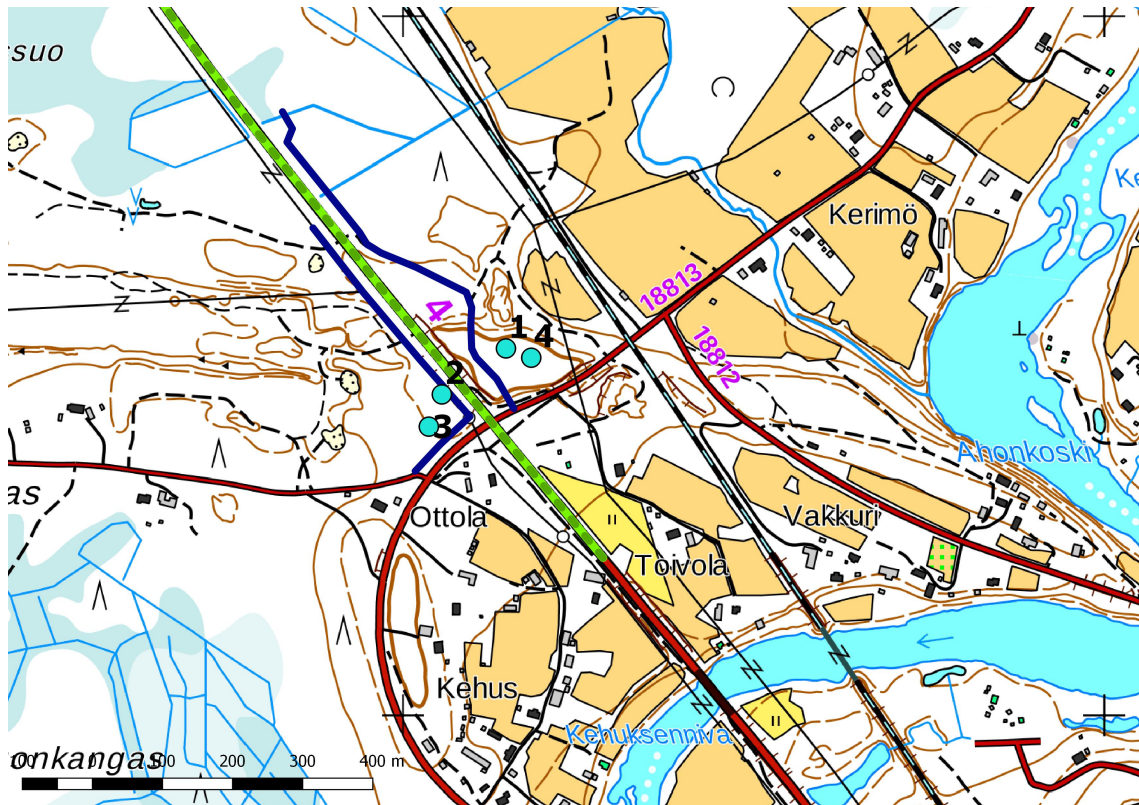
Rakenne 3 kellarin pohja 3 luoteeseen.

Rakenne 4 kuoppa pohjoiseen.

Santamäen vanhan sorakuopan reunaa rakenteiden 1 ja 4 itäpuolella. Kuva pohjoiseen.

Rakenteet: 1-3 kellarin pohjia, rakenne 4. kuoppa. Rinnakkaistiesuunnitelma-alue vihreänä viivana, sivuliittymät sinisenä viivana.

8. Aineistoluettelo

Digitaalinen aineisto

Arkistolaitoksen digitaaliarkisto:

Pitäjänskartat, isojakokartat ja maakirjakartat, Simo ja Kuivaniemi <http://digi.narc.fi/digi/search.ka>

Geologian tutkimuskeskus,

<http://gtkdata.gtk.fi/Maankamara/index.html>

Maanmittauslaitos, avoimien aineistojen tiedostopalvelu,

<https://tiedostopalvelu.maanmittauslaitos.fi/tp/kartta>

<http://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/>

Museovirasto, Kulttuuriympäristön palveluikkuna, arkeologiset kohteet ja kulttuuriympäristön tutkimusraportit arkeologia, Simo ja Ii, <https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/portti/read/asp/default.aspx>

Vanha kartta, <http://www.vanhakartta.fi/historialliset-kartat/maakirjakartat/search-results>

Kirjallisuus

Simon kirja. 1986.

Kehusmaa Aimo, Pohjanmaan rantatie Pohjois-Pohjanmaalla. Pohjois-Pohjanmaan liitto. Oulun tiepiiri. 2000. Pohjois-Pohjanmaan ja Lapin keskiaika sekä 1500-luku. 1954.

Suvanto Marja, Vanha Rantatie Lapin läänin alueella. Lapin liitto. Lapin tiepiiri. 2006.

Muu aineisto

Schulz Hans-Peter, Rannansiirtymistaulukko, julkaisematon.